

KISEBBSÉGI JOGOK ÉS KISEBBSÉGI JOGSÉRTÉSEK

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának másfél éves tevékenységéről szóló beszámoló rendkívüli érdeklődésre tarthat számot, egyrészt mivel maga az országgyűlési biztos jogintézmény is újnak számít jogrendszerünkben, de azért is, mivel a kisebbségvédelmi joganyag is új. Az ennek érvényesülésével, alkalmazásával kapcsolatos napi problémákat jól jelzi a beszámoló.

A jelentés alapján is megállapítható, hogy rendkívül fontos volt a kisebbségi jogok országgyűlési biztos jogintézményének létrehozása, mivel a kisebbségi létből fakadó hátrányok és a kisebbségellenes, diszkriminációs helyzetek nyilvánosságra kerülése, illetve a jogsértések megszüntetésére való felhívás enyhítheti, csökkentheti a feszültségeket. Megoldások szülehetnek a feltárt problémákra, és az egyes ügyek nyilvánosságra kerülése elősegítheti a hasonló jogszabályellenes gyakorlat megszüntetését máshol is.

Az ombudsman tevékenysége, léte segít a diszkriminatív jelenségek megelőzésében is, mivel eljárásának, fellépésének pozitív hatása van a hivatalos szervek gyakorlatára.

A beszámoló a települési önkormányzatok működése során tapasztalt „közvetett diszkriminációval” kapcsolatban több esetet említ, ezek alapvetően négy területet érintenek.

Az első az önkormányzat mint hatóság és helyi közigazgatási szerv működésének törvényességére vonatkozik. Elsősorban olyan ügyekről van szó, amelyekben a kisebbségi polgár megkereséssel, kérelemmel fordul a hivatalhoz, de az „nem veszi komolyan” a kérelmező ügyfél voltát és saját közigazgatási funkcióját. Érdemben nem intézkedik a polgári ügyben, nem ad választ, s ezzel nem ad módot a jogorvoslatra sem. Elsősorban a hivatali ügyintézésben járatlan, hátrányos helyzetű, cigány kisebbséghez tartozó polgárok hivatalos ügyei tartoznak ide, amelyekben a burkolt diszkrimináció elsősorban alacsony presztízsű, kisebbségi helyzetük miatti védtelenségük, kiszolgáltatottságuk okán következhetett be.

A másik jogesetscsoport szintén a hátrányos helyzetű cigány kisebbségieket érintette annyiban, hogy az írástudatlan vagy gyenge írásképességű, ügyintézésben járatlan polgárok szóban előterjesztett igé-

nyeit, beadványait a hivatal nem regisztrálta, nem jegyzőkönyvezte, így el sem indult a közigazgatási ügy. Legtöbb esetben a szóban előterjesztett kérelmet szóban el is utasította az ügyintéző, pedig ha jegyzőkönyvbe veszi, akkor érdemben teljesíthető és teljesítendő lett volna az ügyfél igénye.

A harmadik ügycsoportban arra találunk példákat, hogy a rossz vagy hiányos helyi – elsősorban szociálpolitikai – szabályozás szubjektívizmushoz vezet a jogalkalmazásban, ez a szubjektívizmus pedig elsősorban az előítéletekkel sújtott cigány kisebbséghez tartozó polgárok jogérvényesítésében okoz anomáliákat, teremt hátrányos, diszkriminatív közigazgatási gyakorlatot.

A negyedik terület az önkormányzat kötelező tájékoztatási, ügyféllel való együttműködési kötelezettségének teljesítési hiányosságából eredő diszkrimináció, ahol a bonyolult ügyekben az átlagos állampolgár a hivataltól megkapja a jogai érvényesítéséhez szükséges információkat, a hátrányos helyzetű kisebbséghez tartozó polgárok azonban nem tudnak hozzájutni ezekhez.

A fenti négy ügyterület jogesetei is jól reprezentálják: az a tény, hogy a törvények deklarálják az állampolgári jogegyenlőséget és az állami és önkormányzati szervek kötelezettségét a törvények betartására, nem elégséges ahhoz, hogy e kívánság ténylegesen megvalósuljon, és az önkormányzatok diszkriminációmentesen, szolgáltató közigazgatási szervekként működjenek. Szükségesek azok a törvényességi, ellenőrzési mechanizmusok, amelyek során számonkérjük a törvények betartását. De szükséges az is, hogy igénybe lehessen venni a kisebbségellenes diszkriminációval szembeni kiegyenlítő jogosítványokat, valamint az esélyegyenlőség érdekében létrehozott különleges intézményeket: a kisebbségi önkormányzatokat, valamint a nyilvánosság társadalmi ellenőrzését is biztosító országgyűlési biztos közreműködést.

A jelentés a másfél év alatt vizsgált jogeseteken alapszik. Természetesen a hasonló jellegű jogsértések a jogrendszer lényegesen szélesebb körét érintik, s a következő években sajnos valószínűleg ennél sokkal „gazdagabb” (sokrétűbb) példatárral fogunk találkozni. Civil jogvédői gyakorlatunkban sokszor

kellott eljárunk és segítséget nyújtanunk hasonló ügyekben, így például az elemi kárt szenvedettek részére a segítség elmaradása, vagy a közgyógy-, illetve a hajléktalan-ellátás, a szociális lakásépítéssel kapcsolatos, roma polgárokat sújtó, hátrányos ügyintézői gyakorlat esetében. De a rendőrség tevékenysége során is hasonló mulasztásos diszkriminatív gyakorlatot észlelhetünk, például amikor megtagadják a nyilvános helyre kisebbségi mivoltuk miatt be nem engedett polgárok panaszának jegyzőkönyvbe vételét, vagy amikor a cigány lakosok egymás közötti, egymás sérelmére elkövetett jogsértéseinek nem lép közbe a hatóság. Még súlyosabb az eljárások során a cigány gyanúsított lekezelése, személyiségében való megsértése, bántalmazása, a fiatalokkal kapcsolatos külön szabályok érvényesítésének elmaradása.

Külön figyelmet érdemelnek azok az érdekütközések, diszkriminatív helyzetek, amelyek a települési önkormányzatok szociális ügyintézői, segítői és tulajdonosi szerepének szembekerülése során jönnek létre. A városi önkormányzat – a lakók által meg nem vásárolt lakások tulajdonosaként, bérbeadójaként – abban érdekelt, hogy a bért nem fizető, azt fizetni nem tudó polgárokat a lakásból eltávolítsa, onnan bírói úton is kipерelje. Nem vizsgálja, nem is vizsgálhatja a hátralékos képességét a lakbér megfizetésére, azt, hogy az illető munka nélkül van, beteg, nem rendelkezik jövedelemmel a lakás fenntartásához, azt, hogy ez a helyzet mióta áll fenn.

A tulajdonos abban érdekelt, hogy a kötelező bért beszedje. Az önkormányzat szociális szerepe viszont az, hogy a rászoruló családok részére, akik saját erőből – nekik fel nem róható módon – nem tudják biztosítani a lakhatás költségeit, támogatást, lakhatási és egyéb szociális segítséget nyújtson, s ezzel tegye lehetővé a családok normális életvitelét.

A két érdek tulajdonképpen alkotmányos alapjogokat jelenít meg: egyik oldalon a tulajdonhoz való jogot, a másik oldalon a lakhatáshoz, a szociális segít-

séghez való állampolgári jogosultságot, amelyek ebben az esetben szemben állnak egymással, és mindkettő végrehajtója, érintettje a települési önkormányzat. Sajnos, a hátrányos helyzetű kisebbségi lakosokkal szemben gyakrabban győz – sok esetben az előítéletek következtében – a tulajdonosi érdek a szociális érdek felett. Lakhatási támogatásra az önkormányzatnak nem jut forrása, viszont tulajdonosi érdekeit érvényesíti a cigány lakókkal szemben. Erre látunk szomorú példákat legutóbb Ózdon, Szegeden, korábban törekvéseket Székesfehérváron, Miskolcon, Budapesten. Így válnak földönfutókká a nemrég még konszolidált viszonyok között élő hátrányos helyzetű cigány családok. Sőt, Ózdon a nemzeti vagyon részet képező házakban lévő szociális lakásokat is megszüntették, illetve meg kívánják szüntetni. Ezek újbóli létesítési költségei az érintett 50-60 család esetében 100 milliós nagyságrendű kiadást feltételeznek, nem is szólva arról, hogy a hajléktalanná váló gyermekek állami gondozási költségei (évente átlag 500 000 forint gyermekenként) 10 évre vetítve több száz millió forintot tesznek ki, és akkor még nem is szóltunk a hajléktalan-ellátás költségeiről. Ezzel áll szemben az évi 3-4 millió forintos lakbérbevétel-kiesés. Az ilyen káros döntések nyilvánvalóan csak elvakultság, kisebbségellenes diszkrimináció alapján születhetnek, még akkor is, ha ennek nincs is tudatában a döntéshozó testület.

Az ombudsman jelentése tudósít a végeredményről is, vagyis hogy a kisebbségi ombudsman intézkedése végülis rábírta a jogsértőt a jogkövető magatartásra, a jogsértés abbahagyására. Ez rávilágít az országgyűlési biztos pozíciójának erejére, annak ellenére, hogy nem rendelkezik közvetlen érdemi ráhatással az ügyek intézésére.

Ugyanakkor felvetődik annak szükségessége, hogy a vizsgált esetek és intézkedések még nagyobb nyilvánosságot kapjanak, s a sajtó elmélyültebben, gyakrabban foglalkozzon velük, hogy másokat is visszatartsa a diszkriminatív gyakorlattól.